

De academische pitch: negen onderzoeken op het gebied van mediation

Kennisverbreding is de basis voor de ontwikkeling van het mediationvak. En er gebeurt veel op dat gebied! Negen nieuwsgierige onderzoekers kregen op 3 juni 2022 gelegenheid hun werk en bevindingen te presenteren tijdens de tweede 'Pitch- en posterbijeenkomst', georganiseerd door de Vrije Universiteit, het Centrum voor Conflicthantering en de Mediatorsfederatie Nederland. In de hier verzamelde bijdragen geven de negen deelnemers aan de bijeenkomst een voorproefje van hun onderzoek.

DOOR DAGMAR PUNTER, JIM VAN MOURIK, ROOS LOUWEN, SHAROMA RAMAWADH, COKKIE VERSCHUREN, PETER DE RAAF, FLORIAN BONENSTEFFEN, LISELOTTE BONNEMA EN IRIS BECX

Dagmar Punter

'Imagining Peace': een vergelijking tussen het verbeelden van vrede en de wondervraag in mediation

Nu er een oorlog aan de grens van Europa is uitgebroken wordt men na een relatief lange periode van veiligheid opnieuw aangezet na te denken over wat vrede betekent. Hoewel er uiteenlopende theoretische definities zijn van vrede en oorlog, is er minder bekend over hoe 'gewone' mensen vrede beschrijven en verwezenlijken op microniveau. Het concept *imagining peace* helpt niet alleen om te onderzoeken hoe mensen het concept vrede definiëren, maar ook hoe zij een toekomstige werkelijkheid zonder oorlog, geweld of conflict voor zich zien. Het visualiseren van een andere toekomst is de eerste stap richting het daadwerkelijk kunnen waarmaken van deze verbeterde werkelijkheid en draagt bij aan constructieve relaties tussen groepen in conflictgebieden. Hoewel vredespercepties van burgers vooral zijn onderzocht in de post-conflict of burgeroorlog context, is het waardevol te onderzoeken op welke manier visies van vrede bijdragen aan samenlevingsstrategieën van groepen in een maatschappelijke context van relatieve vrede. Weten we wel wat vrede betekent wanneer we erin leven?

Parallellen tussen *imagining peace* en de mediationpraktijk zijn bijvoorbeeld te vinden in de wondervraag, een interventietechniek die kan worden geschaard onder de oplossingsgerichte benadering. Door te vragen 'Stel je eens voor dat morgen alles (het conflict) opgelost zou zijn, hoe zou dit er dan uitzien en wat doe jij, of de ander, hier dan anders in?', worden partijen aangezet zich te richten op de oplossing, los van het probleem, wat het eigenaarschap vergroot. De verbeelding zorgt voor een gevoel van hoop op verandering. De mediator begeleidt de partijen bij het terugwerken van het 'ideale' doel naar realistische stappen en acties. Om de verbeelding van vrede, of de gewenste situatie na een

mediation, zo concreet mogelijk te maken, is het laten tekenen van deze ideale visie een verrijkende techniek die mediators kunnen inzetten.

Deze onderzoeksbenadering is onderdeel van het vierjarige promotietraject van Dagmar Punter (MSc). Zij is werkzaam aan de afdeling Communicatie en cognitie van Tilburg University waar zij per februari 2022 is begonnen. 'Imagining peace' dient als bredere kapstok voor meerdere studies. De eerste studie betreft een analyse van de *peace research* literatuur en onderzoekt of de assumptie dat vredeswetenschappers met een meer optimistische 'roze bril' naar de potentie van vrede kijken ook daadwerkelijk klopt.

Jim van Mourik

Mediation in faillissement

Mediation krijgt voet aan de grond in het faillissementsrecht. Bij faillissement wordt een curator benoemd, die de opbrengsten uit de failliete boedel over alle schuldeisers verdeelt. De curator staat onder toezicht van een rechter-commissaris. Faillissement leidt meer dan eens tot geschillen en rechtszaken, bijvoorbeeld tussen de curator en de schuldeisers of tussen de curator en de gefailleerde. Bij faillissement zijn veel partijen en uiteenlopende belangen betrokken, waaronder die van de schuldeisers, maar ook maatschappelijke belangen. Verschillende rechtbanken vragen de curator om mediation te overwegen voordat de rechter-commissaris toestemming geeft om een rechtszaak te beginnen. Daardoor neemt het aantal faillissementsmediations toe. Deze mediations leiden bijna altijd tot overeenstemming en de deelnemers zijn overwegend tevreden. In zijn presentatie besteedde Van Mourik aandacht aan de uitdagingen die een mediator kan tegenkomen in de context van faillissement. Zo betekent het toezicht van de rechter-commissaris dat een uitzondering op

de vertrouwelijkheid moet worden gemaakt. Ook kunnen andere schuldeisers bij de rechter-commissaris opkomen tegen een vaststellingsovereenkomst.

In zijn promotie-onderzoek aan de Radboud Universiteit doet Jim van Mourik juridisch en empirisch onderzoek naar faillissementsmediation. Naast een literatuurstudie houdt hij interviews met curatoren, rechters, mediators en andere betrokkenen.

Roos Louwen

De impact van mediation op de doorlooptijd van faillissementen

In Nederland is er al twintig jaar sprake van mediation naast rechtspraak. Bij de verschillende rechtbanken en gerechtshoven zijn er initiatieven om mediation in te zetten als een alternatieve vorm van geschillenbeslechting. In toenemende mate is er aandacht voor de maatschappelijke behoefte om de doorlooptijden van rechtszaken te verkorten. Mediation kan daarbij helpen en ervoor zorgen dat procespartijen sneller tot een oplossing voor hun geschil komen dan wanneer de uitspraak in een rechtszaak wordt afgewacht. De verschillende initiatieven kennen zowel overeenkomsten als verschillen. Er is geen landelijke werkwijze en de mate van succes lijkt sterk afhankelijk van het enthousiasme van individuele

medewerkers binnen een gerecht. Het succes van deze initiatieven varieert dan ook zowel per gerecht als per rechtsgebied.

Roos Louwen is de initiatiefnemer van het onderzoek, en oprichter van de projectgroep die het gaat uitvoeren. In samenwerking met de Expertgroep Maatwerk en Mediation van de Raad voor de rechtspraak zal data worden verzameld en geanalyseerd om inzicht te krijgen in de wijze waarop mediation in insolventiezaken per gerecht wordt ingezet. Wat werkt goed en wat werkt minder? Zijn er indicatoren die een succesvolle doorverwijzing naar mediation voorspellen en welke impact heeft dit op de doorlooptijden van faillissementen? Dit inzicht kan bijdragen aan het bereiken

van eenduidigheid en uniformiteit bij het doorverwijzen naar mediation binnen de rechtspraak. Ook wordt deze vorm van alternatieve geschillenbeslechting nader onder de aandacht gebracht van advocaten en curatoren. Het verzamelen van nadere data zal worden nagestreefd door middel van een landelijke pilot waarbij de keuze voor mediation in faillissementen zal worden gestimuleerd vanuit de verscheidene rechtbanken en Recofa, het landelijk overlegorgaan van rechters-commissaris in faillissementen en surseances van betaling.

Sharoma Ramawadh

Spiritualiteit in waterdiplomatie

Waterdiplomatie gaat over de preventie, mitigatie en oplossing van watergerelateerde conflicten via diplomatieke middelen. Binnen dit relatief jonge studiegebied ligt de focus vooralsnog op puur rationele factoren, ook wel de kwantificeerbare factoren genoemd. Echter, meer aandacht voor affectieve aspecten biedt een ander perspectief dat nieuwe inzichten geeft in watergerelateerde conflicten, en helpt bij het vinden van nieuwe mogelijkheden voor samenwerkingen tussen landen. Het onderzoek van Sharoma Ramawadh omvat een exploratief kwalitatief onderzoek naar hoe spirituele overtuigingen en gebruiken (*beliefs and practises*) vormgeven aan internationale wateronderhandelingen. Het onderzoek is gebaseerd op semigestructureerde interviews met waterdiplomatie professionals zoals overheidsfunctionarissen, vertegenwoordigers van NGO's, internationale organisaties, donoren en onderzoeksinstituten. Deze studie richt zich op de analyse van spiritualiteit en haar relatie tot de mens, de kinderjaren, emotionele intelligentie, de verbinding met de natuur en water, en inheemse overtuigingen en gebruiken. Hierbij is de conceptualisering van spiritualiteit en waterdiplomatie toegepast op de persoonlijke ervaringen van waterdiplomatie professionals, om zo na te gaan wat de rol is van spirituele overtuigingen en gebruiken bij het voorbereiden en voeren van grensoverschrijdende wateronderhandelingen.

Uit dit onderzoek blijkt dat spiritualiteit een continuüm is en op vele manieren kan worden geïnterpreteerd – en dus ook door de waterdiplomatie professionals op verschillende manieren wordt geïnterpreteerd, mede afhankelijk van de opvoeding en omgeving tijdens het opgroeien. Spirituele

overtuigingen en gebruiken zijn ook aanwezig in de grensoverschrijdende wateronderhandelingen en geven op een voornamelijk subtiele manier mede vorm aan onderhandelingsgedrag. De subtiele invloed is te wijten aan de bestaande veronderstelling dat er binnen de rationele besluitvorming geen ruimte is voor spiritualiteit. Spirituele gebruiken komen explicieter aan de orde in de voorbereidingsfase in de vorm van meditatie, gebed, energie check-ins en emotionele intelligentie-oefeningen.

Door het aantonen van de aanwezigheid van spirituele overtuigingen en gebruiken in grensoverschrijdende wateronderhandelingen draagt deze studie hopelijk bij aan het overwinnen van de puur rationele perspectief-dominantie binnen waterdiplomatie, het vergroten van bewustwording en acceptatie voor de aanwezigheid van spirituele overtuigingen en gebruiken in besluitvormingsprocessen.

Dit onderzoek heeft Sharoma Ramawadh van november 2020 tot april 2021 uitgevoerd voor haar masterthesis, bij IHE Delft Institute for Water Education onder het MSc programma Water Management and Governance.

Cokkie Verschuren

Negatief gedrag op het werk

Diverse wetenschappers dringen al geruime tijd aan op de ontwikkeling van een integratieve definitie van negatief werkgedrag (*negative work behavior*, NWB). Voorbeelden van NWB zijn pesten, intimidatie, interpersoonlijk conflict,

discriminatie en agressie op het werk. Deze labels voor NWB blijken te overlappen. Het gevolg is dat er geen discriminerende validiteit is. Hierdoor ontstaat bijvoorbeeld het probleem dat we pesten of seksuele intimidatie pretenderen te meten dat ook de kenmerken van een interpersoonlijk conflict heeft. Een ander voorbeeld is de onduidelijkheid in het

publieke debat over wat Black Lives Matter, #MeToo, grensoverschrijdend gedrag of institutioneel racismisme nu precies inhoudt.

De studie bracht de zestien meest frequent bestudeerde NWB-labels aan het licht. De onderzoekers komen in deze review tot de conclusie dat het gedrag, de schade die het berokkent, en de drie belangrijkste rollen van slachtoffer, dader en toeschouwer overlappen maar dat er ook een aantal waardevolle verschillen zijn. Cokkie Verschuren verrichtte het onderzoek in het kader van haar PhD, samen met Maria Tims en Annet H. de Lange. De studie is beschreven in *Frontiers in Psychology*.¹ Het ging om een gedegen literatuuronderzoek waarin de onderzoekers $k = 489$ studies identificeerden die voldeden aan de inclusiecriteria. Zij zochten antwoord op de volgende vragen: Hoeveel operationalisaties en conceptuaal- isaties van NWB kunnen worden geïdentificeerd? Kunnen deze operationalisaties worden gecategoriseerd in facetten, d.w.z. naar aard van NWB, schade, actortypes, en rollen? Wat is de betekenisvolle overlap in deze operationalisaties? Bevatten deze operationalisaties zinvolle elementen? En tot slot: hoe kunnen de overlappende en unieke elementen van de operationalisaties geïntegreerd worden in een definitie met een gedegen theoretische basis?

Dit onderzoek toonde aan dat deze studies op dezelfde manier gecategoriseerd konden worden, namelijk in termen van het soort gedrag, het soort schade, en het soort actor dat bij NWB betrokken is. Met deze resultaten formuleerden de onderzoekers een nieuwe definitie van NWB waarin de overlappende en zinvolle unieke elementen van alle zestien labels zijn opgenomen. Het vervolgonderzoek richt zich op een diagnostisch instrument vanuit deze geïntegreerde definitie en netwerkonderzoek om de dynamiek van constructief en destructief gedrag tussen actoren van NWB in kaart te brengen.

Geïntegreerde definitie NWB

Negatief werkgedrag bestaat uit fysiek, materieel, psychologisch, sociocultureel en/of digitaal gedrag dat direct of indirect fysieke, psychologische, materiële en sociale schade kan toebrengen aan individuen, organisaties en de samenleving. Negatief werkgedrag wordt uitgeoefend door actoren die opereren in dyades, triades, of binnen een groep als netwerk. Deze actoren kunnen tijdens de uitvoering van het werk een crimineel/vreemde, een klant/cliënt/leerling, een collega/manager of een persoonlijke relatie zijn. In een groep als netwerk kunnen deze actoren in de loop der tijd verschillende constructieve en destructieve rollen aannemen rond slachtoffer en dader. Deze rollen beïnvloeden het evenwicht van NWB in deze groep. Door de herhaling van het gedrag en escalatie in ernstiger vormen naar één persoon over een periode van vier tot zes maanden is dit slachtoffer niet langer in staat zich te verdedigen.

NOOT

1. 'A Systematic Review of Negative Work Behavior: Toward an Integrated Definition', *Frontiers in Psychology* 27 October 2021.

Peter de Raaf

Specialisten in conflict

Peter de Raaf presenteerde zijn bevindingen omtrent conflicten tussen (vak)specialisten. Hij schreef hier eerder een artikel over voor dit tijdschrift, gepubliceerd in *Tijdschrift Conflict- hantering* 2021/3. In eerste instantie bracht De Raaf patronen

en rituelen van specialisten en hun vak in kaart. Uit die inzichten ontwikkelde hij een zienswijze waarin vak-, mens- en praktijkgerichte culturelementen bij elkaar worden gebracht in een systeem met een eigen taal, betekenisgeving en overlevingsmechanisme. Het vormt de basis voor het zichtbare gedrag van de specialist. Vervolgens heeft hij die zienswijze in de mediationpraktijk getoetst op validiteit.

Florian Bonensteffen

Is digitale communicatie een waardevolle toevoeging in herstelbemiddeling?

Tijdens de coronapandemie konden veel herstelbemiddelingen en mediations in strafzaken niet plaatsvinden. Soms gingen bemiddelingsorganisaties op zoek naar online alternatieven om contact tussen conflictpartijen te kunnen blijven faciliteren. Online videogesprekken via Zoom of Skype zijn echter binnen herstelrecht (nog) geen gangbare praktijk. De vraag is of dergelijke digitale kanalen ook na de pandemie een efficiënte manier kunnen bieden om beter aan de wensen en behoeften van de partijen tegemoet te komen.

In het kader van het promotieonderzoek van Florian Bonensteffen, begeleid door Sven Zebel en Ellen Giebels, werd de toepasbaarheid van digitale technologie in herstelbemiddeling in de Nederlandse context vanuit het oogpunt van de eindgebruikers verkend. Vijf slachtoffers, vijf daders en acht ervaren bemiddelaars bij Perspectief Herstelbemiddeling werden gevraagd hoe zij het gebruik van videogesprekken en -berichten vergelijken met de bestaande, offline vormen (face-to-face gesprek, brief- en pendelbemiddeling).

Uit de semigestructureerde interviews kwam naar voren dat psychologische factoren die van invloed zijn op de gespreksdynamiek, organisatorisch-logistieke en technische aspecten als belangrijk werden gezien. Tien van de achttien geïnterviewden gaven aan dat online bemiddeling een sterker gevoel van een veiligere omgeving zou kunnen geven dan face-to-face-ontmoetingen. Acht respondenten ervoeren een videogesprek als een rijkere vorm van communiceren dan een brief- of pendelbemiddeling; het waarnemen van emoties en variaties in stemintonatie geeft cruciale informatie over de oprechtheid van de gesprekspartner. Echter, in vergelijking met face-to-face-gesprekken is deze non-verbale informatie minder duidelijk tijdens

videobellen. Zo is bijvoorbeeld de lichaamstaal en de houding van de gesprekspartner die de ruimte binnenkomt niet zichtbaar. Respondenten vonden dat hierdoor de sfeer (n=10) en de symbolische betekenis van herstelbemiddeling (n=8) minder goed tot hun recht kwamen. Waargenomen nadelen zijn zorgen over de privacy en technische risico's: hoe zorgt men ervoor dat beelden niet worden gedeeld met derden of dat de internetverbinding stabiel blijft?

Vijftien van de achttien geïnterviewden zagen dat een goed voorbereide digitale vorm van communicatie de bemiddelingspraktijk kan verrijken en optimaliseren. Waar face-to-face-gesprekken zowel (non-)verbale en auditieve signalen bevatten alsook synchroon zijn, zijn briefbemiddelingen op deze gebieden juist beperkt. Videogesprekken zijn ook rijk aan non-verbale en auditieve signalen, en hoog in synchroniciteit, terwijl videoboodschappen ook deze signalen bevatten, maar asynchroon zijn. Hieruit blijkt dat digitale bemiddelingsvormen in potentie de leemte opvullen tussen de gebruikelijke offline contactvormen. Of, zoals twee slachtoffers en vier daders expliciet zeiden tijdens de interviews: als een face-to-face-gesprek niet mogelijk zou zijn (geweest), dan zouden zij een voorkeur hebben voor online bemiddeling boven een brief- of pendelbemiddeling.

Liselotte Bonnema

Beperkte verwijzingen naar mediation in de politiefase: niet weten, niet willen of niet kunnen?

In haar exploratieve scriptieonderzoek, verricht in het kader van de master rechtsgeleerdheid: conflicthantering, rechtspraak en mediation, keek Liselotte Kievit-Bonnema naar de mate waarin kennis en sturing, cultuur en organisatie binnen de politie van invloed zijn op het beperkt verwijzen naar mediation vanaf de politiefase. Minder dan 1% van de strafzaken wordt jaarlijks verwezen naar mediation. Geografisch verspreid over Nederland zijn semigestructureerde interviews afgenomen met negentien respondenten die werkzaam zijn bij de politie en het Openbaar Ministerie: vijftien respondenten in zeer uiteenlopende functies binnen de politie, twee project-

medewerkers van de politie op het gebied van mediation, een beleidsmedewerker van het Openbaar Ministerie met mediation in de portefeuille en een officier van justitie. Een belangrijke bevinding is dat kennis over en sturing op mediation in

de politieorganisatie lijken te ontbreken. Daardoor beschouwen politieagenten het informeren van slachtoffers en verdachten en het vergaren van relevante informatie ten behoeve van mediation niet als hun taak. Verder lijkt er, in tegenstelling tot wat in de literatuur vaak wordt gesuggereerd, geen sprake te zijn van een punitieve cultuur. Politieagenten staan open voor mediation en ook de komst van de Nationale Politie heeft niet gezorgd voor een meer punitieve houding. Er wordt wel een algemeen capaciteitsgebrek ervaren, maar dit lijkt ten aanzien van mediation geen beperkende factor te zijn. De komst van de Nationale Politie leidt tot gefragmenteerd in plaats van integraal werken, maar digitalisering en standaardisatie bieden ook kansen. Daarnaast zijn er – aanvullend op bestaande onderzoeken – enige aanwijzingen dat kennis en sturing rond mediation ook binnen het Openbaar Ministerie niet breed is ingebed, en dat daar mogelijk wel een meer punitieve cultuur heerst. Tot slot wordt in de landelijke en lokale politiek mediation niet als prioriteit gesteld. Voor een maatschappelijk meer effectieve rechtspraak is van belang dat meer onderzoek gedaan wordt naar de prioritering en organisatorische sturing op mediation vanuit de politiek, het Openbaar Ministerie en de politieorganisatie. Daarnaast zouden kwalitatief goede informatie en training

moeten worden geboden aan politieagenten die hen concrete handvatten geven om mediation een structurele plek te geven in de praktijk.

Iris Becx

Contact tussen slachtoffer en veroorzaker na verkeersongeluk

In haar promotieonderzoek probeert Iris Becx meer zicht te krijgen op de behoeften van slachtoffers van, met name, verkeersongevallen, en hoe juridische procedures herstelbevorderend kunnen worden ingericht. In haar pitch vertelde zij over een deel van dat onderzoek dat na de zomer van start zal gaan, dat is gericht op de bevordering van contact tussen benadeelde en veroorzaker na een verkeersongeluk.

In de meeste gevallen wordt de schade na een verkeersongeval buitengerechtelijk afgehandeld. Dat betekent dat zonder tussenkomst van de rechter een schaderegeling wordt getroffen tussen de benadeelde (en eventueel diens belangenbehartiger) en de verzekeraar van de verantwoordelijke partij. Zaken met een strafrechtelijk element worden wel via de rechter afgedaan. In een buitengerechtelijke afhandeling komt het niet vaak voor dat benadeelden en veroorzakers met elkaar in contact komen om het ongeluk en de emotionele, fysieke en praktische gevolgen daarvan samen te bespreken. Dat komt onder andere doordat zij elkaar niet tegenkomen in een letselschadeprocedure. Veroorzakers worden door hun verzekeraar vertegenwoordigd en worden op die manier niet of nauwelijks betrokken bij het proces. Dit is een gemiste kans, want eerder onderzoek heeft aangetoond dat persoonlijk contact (en een stap verder: het aanbieden of krijgen van excuses) zowel het slachtoffer als de veroorzaker kan helpen bij het herstel na en de verwerking van het ongeval.

Om inzicht te krijgen in hoe dit contact wel of niet kan worden gelegd heeft een onderzoeksgroep onder leiding van

Arno Akkermans aan de Vrije Universiteit Amsterdam in 2014 een aantal pilotstudies uitgevoerd. Een belangrijke bevinding was dat veroorzakers in veel gevallen een drempel ervaren in het opnemen van contact: ze twijfelen over de timing en zijn bang dat het aanbieden van excuses consequenties heeft voor hun juridische aansprakelijkheid. Tegelijkertijd bleek dat slachtoffers weinig waarde hechten aan excuses als die niet door de veroorzaker zelf maar door de verzekeraar worden geboden. Verzekeraars zouden hun cliënt beter kunnen aanmoedigen om zelf contact op te nemen met de benadeelde. Met deze inzichten is door Perspectief Herstelbemiddeling, het Verbond van Verzekeraars, Achmea en mediabedrijf Moondocs de website www.contacthelpt.nl gemaakt. Het doel van de website is betrokkenen bij een verkeersongeval te informeren over de mogelijkheid en voordelen van contact, en hen handvatten te bieden om dat contact tot stand te brengen. Achmea verwijst inmiddels actief naar de website. In het onderzoek dat na de zomer van start zal gaan zal Iris Becx samen met de gebruikers van de website in kaart brengen wat nodig is om de website te verbeteren. ■